

АВТОРСЬКІ ВИЯВИ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО НАТЯКУ У ТЕКСТОПРОСТОРІ ХИМЕРНОЇ ТРИЛОГІЇ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 81'373.7'161.2:821.161.2(045)Гуцало

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).327–336

Важенина О. Авторські вияви фразеологічного натяку у текстовому просторі химерної трилогії Євгена Гуцала; кількість бібліографічних джерел – 19; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено дослідженню одного з прийомів структурно-семантичної трансформації фразеологічних одиниць – фразеологічного натяку. Матеріалом дослідження слугувала химерна трилогія Євгена Гуцала «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет». З'ясовано сутність фразеологічного натяку як прийому структурно-семантичної трансформації фразеологічних одиниць. Здійснено комплексний аналіз природи авторського фразеологічного натякотворення, виявлено його тенденції в досліджуваних романах. Установлено, що фразеологічний натяк досить продуктивно використовується у химеріаді Євгена Гуцала для реалізації традиційних функцій фразеологічних одиниць у художньому тексті, а також виконує текстотвірну, тексторозвивальну, сюжетотвірну, жанротвірну функції і створює загальну химерійну модальність усієї поезики трилогії. Виявлено, що фразеологічний натяк є носієм імпліцитного значення, яке реалізується в авторському контексті разом із ситуативними елементами сюжету, а аналіз натякових видозмін потребує глибокого проникнення в зміст мікроконтексту. Типологізовано авторські вияви натякотворення у текстовому просторі химерного роману, з'ясовано, що ідентифікаторами узуальної фразеологічної одиниці постають семантично опорні компоненти фразеологізму, метафоричний фразеологічний образ фразеологічної одиниці, довільне використання компонентів фразеологічної одиниці, встановлено продуктивність заявлених виявів фразеологічного натяку. Розглянуто натякотвірний потенціал різних за структурою фразеологічних одиниць. Виявлено, що найчастіше для творення авторських натяків письменником використовуються паремії. Визначено, що авторське натякотворення Євгена Гуцала є новаторським і позначене індивідуальним стилем письменника та закономірністю жанротворення химерної прози. Встановлено, що письменник використовує фразеологічний натяк як стилістичний засіб для досягнення мовної економії, гармонії форми і змісту, а також лаконізму, інтелектуалізації, евфемізації мовлення, реалізації мовної гри, посилення мовно-художньої виразності химерних романів.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, прийом структурно-семантичної трансформації, фразеологічний натяк, узуальний корелят, авторський корелят, конотація, евфемізація, текстова модальність.

Постановка проблеми. Відомо, що фразеологічні одиниці (далі ФО) належать до виражальних засобів мови. У поезії художнього тексту узуальні ФО виконують прагматичну функцію, тобто функцію мовленнєвого впливу. Якщо ж письменник має намір по-особливому інтерпретувати дійсність і прагне употужнити свій вплив на читача, то він посилює прагматичний ефект ФО через її незвичне авторське використання. Жанр химерної прози – найсприятливіший ґрунт для авторської фразеотворчості, результатом якої постає авторська стилістика митця. Текстовий простір досліджуваних романів Євгена Гуцала це своєрідна авторська лабораторія з винайдення оригінальних прийомів використання традиційних ФО і створення власних фразеологічних новацій. Використовуючи трансформаційний потенціал ФО, митець оновлює узуальні ФО, динамізує їх емоційність, творить химерне тло тексту з посиленою образністю, зливає воєдино з контекстом загальноновідомі вислови.

Одним із найбільш оригінальних прийомів авторської трансформації ФО у химерних романах Євгена Гуцала «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет» постає фразеологічний натяк. Незважаючи на неодноразові звернення науковців до вивчення цього прийому авторської трансформації ФО, лінгвістична природа натякотворення, його типологічні вияви і функції до

кінця ще не з'ясовані. Дослідження фразеологічного натяку в химеріаді Євгена Гуцала розширить теоретичні основи фразеологічного натяку, поглибить розуміння цього явища у фразеостилістиці.

Аналіз досліджень. Уперше заговорили про натяк як особливий спосіб використання мови представники англійської школи філософії мови. Ними доведено, що з-поміж типових для натякання мовних засобів найбільший натяковий потенціал мають фразеологічні одиниці.

У сфері фразеології фразеологічний натяк як прийом структурно-семантичної трансформації явище малодосліджене. Його розробкою займалися такі дослідники, як М. Шанський, Л. Ройзензон, А. Корнєв, Б. Ларін, В. Мокієнко, А. Мелерович, Н. Ковальова. В українському мовознавстві до його вивчення зверталися І. Гнатюк, Т. Цимбалюк, Н. Кочукова, Р. Хвощевський, Н. Хороз.

Термін *фразеологічний натяк* запропонував Л. Ройзензон. У лінгвістичних дослідженнях він використовується ще непослідовно. Н. Ковальова у монографії «Авторське фразеотворення і комунікативна стратегія у листах А. П. Чехова» користується терміном *фразеологічний уламок*, В. Мокієнко вживає описову назву цього явища – *вичленювання ключового компонента фразеологічної одиниці*, дослідники Т. Цимбалюк, Л. Щербачук, Н. Хороз використовують термін *фразеологічна алюзія*. У

своєму дослідженні слідом за І. Гнатюк [Гнатюк 1982], Р. Хвощевським [Хвощевський 2002] будемо послуговуватися терміном *фразеологічний натяк*, бо вважаємо його найбільш точним. Фразеологічний натяк відмежуємо від алюзії – прийому, заснованому на інтертекстуальності (посиланні на відомі історичні, літературні факти тощо). У роботі тлумачимо *фразеологічний натяк* як прийом структурно-семантичної трансформації ФО, який полягає в авторському використанні семантично збагачених фразеологічним значенням слів або сюжетного образу ФО як згадки про загальновідомий фразеологізм.

Метою цієї статті є аналіз авторських виявів фразеологічного натяку, з'ясування його продуктивності та функцій у химерній трилогії Євгена Гуцала.

Методи й методики. Вивчення цього прийому трансформації фразеологізмів ми здійснили з використанням описово-аналітичного методу, методу зіставного аналізу, методу контекстологічного аналізу, методу компонентного аналізу і синтезу та методу фразеологічної ідентифікації.

Виклад основного матеріалу. Фразеологічний натяк є смисловим центром узуальної ФО і функціонує у тексті як її авторський корелят.

Оскільки за своєю природою фразеологічний натяк подібний до усічення, вважаємо за необхідне назвати його диференційні ознаки, які сформульовані Н. Ковальновою [Ковальова 2000, с. 169]: а) функціонування в мовленні як самостійної номінації; б) конденсування семантики всієї ФО у її відокремленій частині; в) наявність морфологічної парадигми (у іменних форм – відмінювання; у дієслівних – дієвідмінювання); г) виконання синтаксичної функції окремого члена речення (головного або другорядного); д) наявність у контексті смислових елементів дефініції «повної» ФО або ж існування у ньому опосередкованих семантичних зв'язків; е) наявність у контексті інших слів-компонентів з цієї ФО, вжитих у складі вільних словосполучень.

При використанні цього способу трансформації ФО, як показує проаналізований матеріал, спостерігається найбільше відхилення від традиційно вживаного фразеологізму. Контекст допомагає ідентифікувати оказіональну ФО з її повною формою, оскільки перефразування фразеологізму використовується саме «в тому контексті, у тій ситуації, у якій міг бути вжитим цей фразеологізм» [Гнатюк 1982].

Частотність використання фразеологічного натяку у досліджуваних романах подаємо у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Кількість авторських фразеологізмів прийому фразеологічного натяку у химерній трилогії Євгена Гуцала

№	Назва роману	Кількість, одиниць	Кількість, відсотки
1.	Позичений чоловік	220	67
2.	Приватне життя феномена	57	17,5
3.	Парад планет	49	15,5
	Всього	326	100

Як бачимо з таблиці, помітно більшою є кількість фразеологічних натяків у першому романі трилогії, де цей прийом постає основним жанротвірним чинником і творить загальну химерійну модельність оповіді.

Досліджуючи фразеологічні натяки, науковці по-різному підходять до визначення їх типології. І. Гнатюк виділяє три різновиди фразеологічного натяку: 1) використання слів, співзвучних з компонентами фразеологізму; 2) використання однорідних з компонентами фразеологічного виразу лексем; 3) використання конструкцій, логічна структура яких нагадує той чи той фразеологізм [Гнатюк 1982]. Аналізуючи авторське фразеотворення у листах А. Чехова, Н. Ковальова виділяє такі структурні різновиди фразеологічного натяку (за її термінологією – фразеологічних уламків): 1) одним компонентом ФО; 2) підрядним поєднанням слів, які були компонентами цілісної ФО; 3) сурядним поєднанням слів, які були компонентами цілісної ФО [Ковальова 2000, с. 170].

Наші спостереження і вивчені джерела засвідчили, що типологія натякань Євгена Гуцала відрізняється (на відміну від розглянутих досі прийомів трансформації) від натякань інших письменників.

Очевидно, на цьому прийомі структурно-семантичної трансформації найбільше і найвиразніше позначається мовотворча самобутність письменника, його художньо-естетичне новаторство, а також жанр художнього тексту, у якому цей прийом реалізується. Крім того, Євген Гуцало у переважній більшості використовує ФО предикативної структури і стійкі утворення комунікативного характеру, що мають, за спостереженнями науковців, найбільший потенціал натякання. Тому, здійснивши упорядкування і систематизацію зібраного фактичного матеріалу та узагальнивши дослідження попередників, виділяємо такі функційні різновиди фразеологічного натяку у химерних романах Євгена Гуцала: 1) використання стрижневого компонента (або кількох компонентів) узуальної ФО; 2) використання образної основи узуальної ФО; 3) довільне використання компонентів узуальної ФО (вільне переказування ФО). Зупинимося детальніше на засобах авторської реалізації зазначених типів фразеологічних натяків.

Вивчення текстового корпусу досліджуваних химерних романів Євгена Гуцала засвідчило, що одним із найбільш поширених різновидів фразеологічного натякання є використання стрижнево-

го компонента (або кількох компонентів) ФО, що асоціюється з узуальною ФО. Такі компоненти ФО є носіями особливого значення, що виникло в результаті тривалого використання цієї лексеми у складі ФО. «Ці значення ніяк не пов'язані зі звичним номінативним змістом цих слів. Їх можна назвати фразеологічно зумовленими або просто фразеологічними значеннями слів» [Гнатюк 1982, с. 143]. Звернемося до прикладів:

(1) *Я зроблю на копійку, а вона видасть за карбованця, я зловлю муху, а вона каже, що слона!* (ПЧ) і пор.: Робити / зробити з мухи слона (вола, бугая) (СФУМ: 601).

(2) *Повірила сорокам. – Сорокам? Добре, що інвалідом не повернувся додому. А якби інвалідом, га, я тебе питаю?* (ПЧ) і пор.: Сорока на хвості (на крилі) принесла що (СФУМ: 677).

(3) *А хіба ж то література, коли ген на отому рядку бракує лаку, з іншого рядка дьоготь чорний так і капає, а годилося б додати трохи сиропу, а оту фразу не завадило б пофарбувати цвинтарним сребрином, щоб блищала...* (ПЖФ) і пор.: Ложка дьогтю зіпсує бочку меду (УНПП: 705).

(4) *Чого-чого, а жовчі для Хоми не шкодувалось, жовчю бризкало кожне слово... Насамперед жовчю малювався портрет старшого куди пошлють із колгоспу «Барвінок» ...* (ПЖФ) і пор.: Вилити / вилити жовч (СФУМ: 75).

(5) *Хіба начальник міліції такий страшний, що маю боятись його? – Й то правда, ха-ха-ха! Для чесних людей не страшний* (ПЖФ) і пор.: Не такий чорт страшний, як його малюють (УНПП: 232).

(6) *А він спершу розжовував оте, що казав, чи говорив геть нежованим? – питаю. – Як би це він домагався молока без кормів? У світі іще такого не чувано* (ПЖФ) і пор.: Розжовувати / розжувати і в рот (до рта, в рота) класти / покласти (СФУМ: 609).

(7) *Як же я без голови та був би головою колгоспу? – А ви б і без голови зоставались головою! – Т-ти п-прав-вду к-кажеш? – Правду! А потім я б вам голову приставив, і ви знову були б головою колгоспу з головою. – Спасибі на доброму слові... Мені й так знімуть, як час наспіє, а тільки зараз іще мій час не наспів...* (ПП) і пор.: Знімати / зняти голову кому (СФУМ: 270).

(8) *Мартохо, жила зі мною у платтячку і в щастячку, еге ж?* (ПП) і пор.: Не родись у платтячку, а родись у щастячку (УНПП: 180).

(9) *Бо якийсь я тут зайвий, як отой славнозвісний Марко ... Бо я тут не продаю, не торгуюсь, не пробую когось обманути – й мене ніхто не силкується обдурити; не думаю залізти в чужу кишеню – і в мою ніхто не лізе, бо там тільки вітер свистить. Чудно!* (ПЧ) і пор.: Божевільний, Марку, ходиш по ярмарку: ні купуєш, ні торгуєш, тільки робиш сварку (УНПП: 393).

(10) *Й оскільки районний ескулап не квапився в Яблунівку, щоб своїм хитромудрим мистецтвом лікування завдати сподіваних мук, я сів на свою «Волгу» й подався до цього Магомета від стоматології* (ПЖФ) і пор. Коли гора не йде до Магомета, то Магомет іде до гори.

З наведених ілюстрацій бачимо, що семантично опорні компоненти ФО можуть виражатися прикметниками, дієсловами, але найчастіше фразеологічна семантика розвивається в іменниках (1; 2; 3; 4; 8; 9; 10). На відміну від своїх лексико-граматичних прототипів, вони мають імпліцитний зміст і фразеологічно зумовлене значення, що створюють додаткові конотації.

Конотативно збагачуються не лише загальні назви (хоча вони складають переважну більшість прикладів), а й іменники-власні назви. У наведених фразеологічних прикладах (9; 10) імена *Марко* і *Магомет*, використані письменником як семантично опорні компоненти ФО, на основі яких виникли фразеологічні натяжки. Письменник збагачує їх вторинним понятійним змістом або розширює вже існуючий авторським контекстом. Ім'я *Марко* зафіксоване Словником конотативних власних назв Г. Лукаш як вічний блукалець [Лукаш 2015, с. 230]. Євген Гуцало, створивши авторський фразеологічний натяк на народну паремію *божевільний, Марку, ходиш по ярмарку: ні купуєш, ні торгуєш, тільки робиш сварку*, подає власну інтерпретацію цього образу, розширюючи його вторинне значення місцем блукання персонажа. Таким чином *Марко* у Євгена Гуцала стає вічним ярмарковим блукальцем (9). Ім'я *Магомет* зафіксоване Словником конотативних власних імен Є. Отіна як ім'я-характеристика, що стало узуальним конотонімом і розвинуло у розмовному мовленні кілька додаткових значень: а) мусульманин; б) розбійник; в) лайливе слово стосовно людини будь-якої національності [Отин 2006, с. 233–235]. В інтерпретації письменника воно набуває значення «людина, якій доводиться через обставини підпорядковуватися тому, хто від неї очікував підпорядкування». Номінація *Магомет від стоматології* перегукується у прикладі (10) з синонімічною відконотонімною номінацією *районний ескулап (ескулап – у Є. Отіна «лікар-медик»* [Отин 2006, с. 425]).

Химерна трилогія Євгена Гуцала має виразну еротичність, яка підтримується, а часто і створюється семантикою авторських фразеологічних натяків. Наприклад:

(11) *Тебе, такого красивого, чи не в кукурудзі монтували з транзисторів старим дідівським способом? – А може, не в кукурудзі монтували, а в капусті зварювали газозварювальним апаратом? – А якщо тебе, фрасера, клепали разом із французькими фірмами, якщо дідівським способом монтували з транзисторів у кукурудзі, якщо зварювали в капусті газозварювальним апаратом, то чого заглядаєшся на яблунівських дівчат?* (ПЖФ) і пор.: Знайти / знаходити в капусті (Ужченко: 70).

У «стихійній прес-конференції» яблунівських парубків і робота Васі, що відбулася на танцях, використані натяжки на евфемістичні формули-відповіді про народження дитини, які використовуються переважно у розмові з дітьми, в капусті знайшли; в кукурудзі знайшли (синонімічні: *лелека приніс; під кущем знайшли; баба з ріки принесла; баба під плотом у кропиві знайшла; знайшли під калиновим кущем; бузьки принесли; голуби принесли; у лопухах*

знайшли; цигани загубили (Ужченко 1998, с. 70)). Зазначені ФО мають жартівливе стилістичне забарвлення, проте використані автором у контексті запальної бійки, експресивно-емоційної розмови яблунівських парубків натяки в капусті, у кукурудзі набувають ознак агресивного гумору (глузування, збиткування, насміхання) і актуалізують у мінімальному контексті негативні конотації узуальної ФО. Авторським натяканням письменник реалізує непрямий спосіб номінації дії, імпліцитно закодований, але семантично прозорий.

Еротичної конотації набуває лексема *гречка*, яка використовується письменником то як субституент, то як поширювач, але найчастіше автор використовує цю лексему як фразеологічний натяк на ФО *скакати в гречку* (зраджувати дружині (чоловікові), мати нешлюбні зв'язки (СФУМ: 653)). Як семантично опорний компонент ФО зазначена лексема вносить в оповідь жартівливу, іронічну, гротескную модальність. Нами виявлено 25 фразеологічних натяків, інтерпретованих стрижневим компонентом *гречка*, з них 13 – у романі «Позичений чоловік»; 8 – у романі «Приватне життя феномена»; 4 – у романі «Парад планет». Наведемо найяскравіші приклади:

(12) В *чужу гречку* завжди кортить ускочити, а тут сама *гречка* до тебе напрошується, і ту *гречку* звати Одаркою Дармограїхою – не з останніх вона молодлиць у нашій Яблунівці! (ПЧ).

(13) Але це дужче, либонь, від таких обурених жінок перепадає отим хтивим перелюбницям, що до своєї *гречки* підпускають не одного капосного баранчика. (ПЧ).

(14) Та нащо йому була потрібна *чужа гречка*, коли моєї мав доста, молотив цюночі, аж упрівав, аж жили йому на лоба лізли, аж білий ставав од безсилля, наче його з хреста знімали... (ПЧ).

(15) Але я зоотехнік і маю сказати: *чужу гречку* шануєш – чи не завадить це твоїй роботі на фермі? Так сказати, на трудових показниках не відіб'ється? (ПЧ).

(16) Бач, за трудову дисципліну переживає, а насправді про Дармограїху гадає. Бач, на молоконадоді натякає, а про *чужу гречку* не забуває! (ПЧ).

(17) Тримайся Христі, хоч, може, ти їй так потрібен, як болячка на лоб, забудь і думати про *чужу гречку*, щоб та *чужа гречка* не стала тобі кісткою в горлі (ПЧ).

(18) Виходить, усяким там мільярдерам чи мільйонерам, капіталістам чи аферистам можна зазіхати на оту *французьку гречку*, що росте на берегах Сени, а колгоспнику з Яблунівки заборонено? (ПЖФ).

(19) Така техніка, як цей робот Вася, хутко перемолотить усю *гречку* в Яблунівці... (ПЖФ).

(20) Бач, він і за *океаном гречку* шукав, наче йому в колгоспі мало. Ти б там налишав безкоровайних синів, якби тільки дали тобі волю, були б у тебе оті безкоровайні що біленькі, що чорненькі (ПЖФ).

(21) О лишенько моє! Скажи, й ти б ото поліз у своєму віці *гречку* толочити до бомби? Що тепер у Яблунівці казатимуть на мене й на тебе!.. (ПЖФ).

(22) А ще помагає, жіночки, жменя насіння круглого гарбуза з острова Хоккайдо! Але, жіночки, ще й річ у *гречці*! – У *гречці* завжди річ, ще й велика! – усміхались молодлиці, ... – Е-е, вам завжди одне на умі, – дорікнула без серця Мартоха (ПП).

(23) Й ось тут, у музейному куточку, спокушений отим дідьком, що сіє полово, так я запрогнув *Мартошиної гречки*, що хоч вовком вий! (ПЧ).

(24) Та скажу вам, людоньки, що хоч із нього і хвацький молотник, але хіба своїм ціпом він хоч одну зернинку вимолотив за все життя із *моєї гречки*? Ані однісі зернинки на вимолотив (ПЧ).

У наведених вище фразеологічних натяках на ФО *скакати в гречку*, вжитий у найрізноманітніших комбінаціях компонент *гречка*, крім традиційного значення *зрада*, набуває в інтерпретації Євгена Гуцала нового значення. Авторські контексти розширюють семантичні межі узуальної ФО *скакати в гречку*, диференціюючи статеві взаємини чоловіка і жінки на нешлюбні і шлюбні. Нешлюбні взаємини у Євгена Гуцала майже завжди супроводжуються означенням *чужа* (гречка) (12; 14; 15; 16; 17) або означеннями більш конкретної семантики *французька гречка* (18); обставинами, що вказують на місце перебування звабниці, *за океаном* (20), *в Яблунівці* (19). Якщо фразеологічний натяк *гречка* позначає шлюбні статеві взаємини, то письменник інтимізує це присвійним займенником *моя* гречка (24) або іменами героїв роману, які перебувають у шлюбі, – *Мартошина* гречка (23).

Фразеологічний натяк *гречка* виконує функцію евфемізації оповіді і є соціально обумовленою семантичною субституцією назви інтимних взаємин осіб протилежної статі. Автор, дотримуючись комунікативної коректності, прагне не приховати це явище, а уникнути певного способу його номінації як соціально неприйнятного.

Репрезентантами цього типу натяків є ціла низка авторських ФО, прототипом яких є узуальна ФО *орли б'ються, а молодцям пір'я* (УНПП: 728), створених автором у першому романі трилогії «Позичений чоловік». У контексті йдеться про залицяльників-орлів Одарки Дармограїхи, які билися, «що з них тільки пір'я летіло», і того орлиного пір'я вистачило не на одну Дармограїшину подушку і перину. Наведені нижче фразеологічні функціонують у різних розділах зазначеного роману, віддалений у контексті фразеологічний натяк *орлине пір'я* автор актуалізує виразом *коли не забулись*. Покажемо заявлене на прикладах:

(25) Скільки за мене, Хомо, орлів билось, що з них тільки пір'я летіло й мені діставалось! – Чи не на перині з того пір'я доводиться тепер спати мені? – А ти ж думав! І на подушки теж дерла їхнє *орлине пір'я* (ПЧ) і пор.: Орли б'ються, а молодцям пір'я (УНПП: 728).

(26) А вже попід другою стіною на безмежному дерев'яному ліжку, вимощеному периною та подушками з *орлиного пір'я*, впливає Одарка Дармограїха ... (ПЧ) і пор. Орли б'ються, а молодцям пір'я (УНПП: 728).

(27) Став я нишпорити в матраці, в пери-

ні, на яку пішло, коли не забулись, **орлине пір'я та орлиний пух...** (ПЧ) і пор.: Орли б'ються, а молодцям пір'я (УНПП: 728).

(28) *Якоїсь ночі, після базарного недільного дня, не спалось нам – Одарці не спалось у ліжку на перині й на подушках, на які пішло **орлине пір'я**, а мені не спалось на дерев'янім тапчані, де я теж розкошував на м'якому **орлиному пухові*** (ПЧ) і пор.: Орли б'ються, а молодцям пір'я (УНПП: 728).

(29) *З очей Одарчиних мала ось-ось полить розпечена вулканічна лава, щоб поглинути, обернути на мертвий попіл і тапчан, де я лежав на подушках із **орлиного пір'я**, і всю хату, і Яблунівку* (ПЧ).

Другий тип фразеологічного натяку характеризується використанням у контексті образної основи узуальної ФО і є досить поширеним у досліджуваних романах. Натяками на відому ФО є лише окремі його компоненти, вжиті в тексті в довільному порядку. Наведемо приклади цього типу фразеологічного натяку:

(30) *А та французька горлодерка знай тільки **кричить, наче коза, що смерть свою зачула*** (ПЖФ) і пор.: Нагадай козі смерть, то вона мекати-ме, аж поки здохне (УНПП: 471).

(32) *Отож чимало **гороху намолотили** – й вітчизняного, й зарубіжного гороху, та ми всім тим намолоченим зерном інтересуватись не станемо, хай його свині поїдять чи жінки перетруть на горохвяники* (ПЖФ) і пор.: Говорить – не горох молотить (УНПП: 484).

(33) *Ще й не з'їв, як то мовиться, **кислички**, проте вже **чув оскому** на зубах, і, **видать, горілка й оскома** засліпили чоловіка. Бо замість шукати **гороху там, де родить, постукав** уночі не в Мартошине вікно, а **поперся до постаменту під ясенем*** (ПЖФ) і пор.: Хто кислиці поїв, а кого оскома напала (УНПП: 145); У горох усакнула (УНПП: 496).

(34) *Чи, ви, дідуно, **жінку не знаєте?** Знайшла **вчорашній день**, а в учорашньому дні вчорашні клопоти непопорані, ось і **порається з ними...*** (ПП) і пор.: Шукає вчорашнього дня! (УНПП: 446).

(35) *Оскільки ми **свідками тих пригод не були**, розповідаємо з чужих слів, то не можемо поручитися за їхню достовірність, як не могла поручитися **баба за оте куповане порося**, яке їй завдало **стільки клопоту*** (ПП) і пор.: Не мала баба клопоту, та купила порося (УНПП: 260).

(36) *Як то нема? – **зблід на лиці грибок-маслочок так, наче необачно таки зазирнув у зуби дарованому коневі*** (ПП) і пор.: Дарованому коневі у зуби не дивляться (УНПП: 313).

(37) *І **потай від усіх він плекав сокровенну мрію, що смерті шукати не треба – сама прийде, а коли смерть прийде, тоді вже він напевне побудеться глухоти!*** (ПП) і пор.: Умреться, то все минеться (УНПП: 557).

(38) *Але я ж на **тертці третій**, на **шатківниці шаткований**, на **терниці битий**, у **м'ясорубці рубаний**, у **макітрі макогоном туди-сюди гнаний**, **сіллю посолений**, **перцем приперчений**, **лавровим листячком здобрений**, **калиновою ягодою прикра-***

*шений, – отже, **отакій, як бачите, заслужений, якось мусив викручуватись і, звісно, викрутився*** (ПЧ) і пор.: Тертий калач (Ужченко: 69).

(39) *Над обійстям, над **верхами дерев**, над **головами людського натовпу снували сороки** – одні **прилітали**, **другі відлітали**. І в кожній **на хвості** можна було помітити ту нову вістку з **візного засідання товариського суду**, – з цими **вістями сороки** **квапились у білий світ**, щоб по **сусідніх селах**, по **всьому району** знали, що **чинять із Хомою Прищепою** (ПЧ) і пор.: Сорока на хвості (на крилі) принесла що і без додатка (СФУМ: 677).*

(40) *Пора за **розум братись**, **пора**, – хоча б за **той, що подеколи, чую, ще зовтується в голові**, **наче олія з рапсу чи з кользи*** (ПЧ) і пор.: Мати олію (лій, рідше смалець і т. ін.) в голові, жарт. (СФУМ: 375).

(41) *Мартохо, **зла личино, ти ж без ножа ріжеш**. **Схаменися, отямся, стара шерепо**, а як не **отямилися** – після **потопу на розлучення до суду подам**, **хай навіть сміються оті кури**, яких **захотили на корабель для майбутнього розплоду*** (ПЧ) і пор.: Курям на сміх (УНПП: 444).

(43) *Коли **збаламучена олія в голові** моєї **благополучно встоялась**, коли **повернулась тям**, **вгледів я несподівано телицю нашу червону з тугими качанчиками ріжок...*** (ПЧ) і пор.: Мати олію (лій, рідше смалець і т. ін.) в голові, жарт. (СФУМ: 375).

(44) *І **навіть двох хлопців настарались**, **здорові такі хлопці, як бугаї**, але вони **теж тричі рябенькі, теж, **видать, перепало їм від біса, що із-за рогу орудує решетом***** (ПЧ) і пор.: Її біс із-за рога вдарив решетом (УНПП: 571).

(45) *Буває, **очам страшно глянути на ту роботу**, **очі заплющуються, а руки мої, мов хорти, кидаються до роботи**, **незабаром і спомину про неї не лишається*** (ПЧ) і пор.: Очам страшно, а руки зроблять (УНПП: 273).

(46) *Бачу, **Хомо, що й справді: **одною розумною головою тільки раз подумаси**, а **двома розумними головами можна подумати і двічі, і тричі***** (ПЧ) і пор.: Одна розумна голова добре, а дві ще краще! (УНПП: 321).

(47) *Ха, **Одарко, в чотири ока побачиш те, чого в два недоглядиш*** (ПЧ) і пор.: Чотири ока ліпше видять, як двоє (УНПП: 321).

Як бачимо, завдяки вільному введенню компоненти ФО набувають ознак вільних лексем і виявляють у реченні здатність до валентності, окремі компоненти експлікуються завдяки додатковим словам. Найчастіше складові елементи ФО «розпорозуються» у різних частинах складного речення. Авторський контекст актуалізує образну основу ФО, що завдяки буквальній реалізації матеріалізується у сюжетну картину. П. Майдаченко такий спосіб «оживлення» ФО називає характерним прийомом поетики гротеску [Майдаченко 1984, с. 121].

До **третього типу** фразеологічного натяку відносимо довільне використання компонентів узуальної ФО – вільне переказування ФО. При такому натяканні ФО зазнає в тексті суттєвої деформації структури. Елементи ФО використовуються в осно-

вному в повному лексичному складі, але введення її компонентів у контекст «здійснюється за зразком вільного слововживання» [Ковальова 2000, с. 136]. Первинна структура ФО відновлюється у свідомості читача завдяки збереженню у контексті її базового лексичного складу. Загальне значення ФО зберігається, збагачуючись додатковою семантичною інформацією, детермінованою контекстною ситуацією. Звернемося до прикладів з досліджуваних романів Євгена Гуцала:

(48) *Мартохо, згадай, що ні люльку, ні тебе я ніколи й нікому не позичав. – А таки не позичав, – знітилась Мартоха, згадавши, як сама позичала Хому за телицю* (ПЖФ) і пор.: Люльки та жінки нікому не позичай (УНПП: 647).

(49) *Але якогось там дня хіба не привела за руку свого Хомка маленького (з отих, либонь, яєць, що мудріші, ніж кури) до Мартохи? Привела!* (ПЖФ) і пор.: Мудріші тепер яйця, ніж кури (УНПП: 598).

(50) *Старший куди пошлють незмінно відповідає: «Ого!» А вечірні і ранкові газети аршинними літерами заголовків кричали: «Ого! Ого! Ого!» Тобто виходило, що мішків гречаної вовни Хома набалакував утричі більше, ніж насправді* (ПЖФ) і пор.: Намолов сім мішків гречаної вовни (УНПП: 482; 334); Три мішки гречаної вовни [і (та) всі неповні] (СФУМ: 398).

(51) *Тепер ти мені хоч слово про вила-згрелі, то я тобі сто слів про транспортер* (ПП) і пор.: Йому слово, а він сто (УНПП: 463).

(52) *Та будь ти хоч отим розумним, на якому чорт також катається, а чи отим молодцем, що не за водою, а проти води пливе, чи отим скупердяєм, що чужим пивом хоче своє весілля відбутти, – однаковісінько всі належать своїм язикам, усі в повнісінькій залежності у язиків* (ПЧ) і пор.: Трапляється, що й по мудрому чорт катається (УНПП: 324); Не то молодець, що за водою пливе, а то молодець, що проти води (УНПП: 327); Чужим пивом весілля не одбудеш (УНПП: 333).

(53) *І весело міркується мені, що на ярмарку справді двоє дурнів, вони так парами й повилаштовувалися скрізь; той, хто продає, і той, хто купує. В такому разі, хто ж я такий?* (ПЧ) і пор.: У базарі два дурні: один дешево дає, другий дорого просить. (УНПП: 298).

(54) *Ще хвилику тому Дармограїха на каліку виглядала (мало не тією славнозвісною гадюкою, що хоч і помирає, а зілля хватає)* (ПЧ) і пор.: Гадюка і вмирає, а зілля хватає (УНПП: 546).

(55) *Ти на мене холоду не наганяй! І ти мені не кума, щоб чортом дивитись* (ПЧ) і пор.: Хоч кума, але чортом дивиться (УНПП: 344).

(56) *От тільки трудно було сказати: чи то ми були панами над своїми животами, чи то наші животи панували над нами, їхніми хазяями* (ПЧ) і пор.: Всяк пан своєю животу (УНПП: 689).

(57) *Та не забувай, що зустрічають, на одежу дивлячись. А проводжають, думаєш, розум цінуючи? Е-е, проводжають, тільки кишеню помацавши. Хіба то багато ума, коли в кишені катма?*

(ПЧ) і пор.: Чоловіка по одежі стрічають, а по уму випроводжають (УНПП: 323).

(58) *Нехай кота в торбі той купує, кого посилають по раки, а він жаб наловить* (ПЧ) і пор.: Пошли дурня по раки, а він жаб наловить (УНПП: 390).

(59) – *Ага, не хотіла кобила вівса!* (ПЧ) і пор.: Не хоче, як кобила вівса (УНПП: 746).

(60) *Але, на диво, Одарка не стала бажати ні солі у вічі, ні каменя у груди, ні печеного кошеняти в зуби, а прийняла до своєї господи привітно, мовби й не сталось нічогосінько, мовби через оту телицю я і не був у бігах* (ПЧ) і пор.: Сіль тобі в вічі, камінь у груди, а печені кошенята в зуби! (УНПП: 740).

(61) *Як у лісі всякі гриби трапляються, так і серед яблунівського люду: один, зразу видно, що не в потилицю битий, кебетливий, другий ходить до сусіда ума позичати, третій людей слухає, а свій розум має, четвертий послухає часом дурня та й стане розумним, п'ятий і за тридес'ять земель розуму не надбав і т. д.* (ПЧ) і пор.: У сусіда ума не позичиш (УНПП: 322); Людей слухай, а свій розум май (УНПП: 322); Послухай часом і дурня, то будеш розумний (УНПП: 325); Дурний і в Києві не купить розуму (УНПП: 392); Отсе у Києві були, та і там розуму не придбали (УНПП: 392).

У всіх вищенаведених прикладах у тексті збережені ФО у майже повному складі їх компонентів, що можуть вживатися інверсійно. Такі фрагменти ФО отримують певну валентноздатність і можливість реалізувати свою семантику в нових дис-трибутивних зв'язках, відносно вільно вступаючи в синтаксичні зв'язки з іншими словами в тексті. Цікавим є авторське введення фразеологічного на-тяку в контекст: щоб підкреслити відомість виразу Євген Гуцало досить часто подає авторський коре-лянт узуальної ФО з словами-супровідниками, ви-раженими вказівними займенниками *отим, тим, оті,* прикметниками *славнозвісний, преславний,* виразами *як то мовиться,* які вказують на «відомість» фразеологізму, на який натякає авторський трансформ.

В упорядкованому фактичному матеріалі виявлено авторське комбінування різних типів фразеологічних натяків, виражених зокрема семантично опорними компонентами ФО і довільним використанням компонентів узуальної ФО. Наприклад:

(62) *Хочеться бути отією козою, яка здається вища на горі, ніж корова в полі. Як говорили колись у Яблунівці? Хочеться бути не звичайною свинею, а поповою. Значить, ти тепер і є ота коза на горі, а не корова в долині? Ота попова свиня?..* (ПЖФ) і пор.: Коза на горі вища корови в полі (УНПП: 127); Ось то я! Попова свиня! (УНПП: 128); Нема краще понад мене та понад попову свиню (УНПП: 128).

Ми помітили й інші випадки авторського творення фразеологічного натяку, що можна було б подати окремими типами у класифікації фразеологічних натякань. Проте оскільки ці приклади є одиничними у досліджуваних текстах, то обмежимося лише констатацією виявлених фразеологічних натякань:

1) використання початку узуальної ФО та од-нозвучних їй компонентів:

(63) *Доярки мною милуються, з моєї ударної праці не надивуються, а я не хизуюся, не маююся, бо мені добряче втямки, що тільки в праці я красивий та вродливий, а вдачею своєю не вредний і не спесивий!* (ПЧ) і пор.: «Тільки в праці життя і краса» (В. Сосюра).

2) використання лексеми, антонімічної до стрижневого компонента ФО:

(64) *Потемнівши на лиці так, наче ось тут, біля яблунівського корівника, з його кишені вкрадено спасибі, він запрагнув змішати грибка маслючка з болотом, а тому й засипав колгоспника градом запитань* (ПП) і пор.: Спасибі в кишеню не кладуть (УНПП: 313).

3) використання образу-алюзії загальновідомого літературного сюжету:

(65) *Тільки знову ж таки – скафандр той космічний теж із секретом, дуже схожий за своєю конструкцією на славнозвісний одяг славнозвісного датського короля: начебто є – й начебто немає* (ПЖФ) і пор.: «А король – голий!» (казка Ганса Християна Андерсена «Нове вбрання короля»).

В авторських виявах натякання Євген Гуцало виявляє самобутній письменницький хист. Він, поперше, завжди обирає узуальну ФО з високим натяковим потенціалом, по-друге, для імпліцитного кодування значення усієї ФО чітко виділяє її змістовий центр – семантичне ядро, що є прозорим для сприймання і зручним для декодування фразеологічного значення ФО у контексті, по-третє, нагромаджує в одному мінімальному контексті по кілька фразеологічних натяків, що є показовим для стильової манери Євгена Гуцала як письменника-химериста у використанні різних авторських прийомів. Для підтвердження останнього наведемо приклади, де в мінімальному контексті автором використані цілі натякові грона:

два натяки: (66) *А хтось у ярмі в роботі, в гризоті, в скорботі чи це якоїсь марно-марнющої марноти!* (ПЧ) і пор.: Бідному в житті тільки робота та скорбота (УНПП: 14); Совість гризе без зубів (УНПП: 331).

три натяки: (67) *Так, слава – це смалений дідько, який із пекла родом, який горами перевертає, який ніколи ніякому богові не молиться!* (ПЖФ) і пор.: І той з пекла родом, ба ще три милі з-за пекла (УНПП: 231); Чорт і горами перевертає (УНПП: 231); Щоб чорт та богу молився! (УНПП: 229).

три натяки: (68) *Чухмарю чуприну, тру чоло – ну пень пнем, прибитий мішком, цвіла моя голова!* (ПЧ) і пор.: Високий, як дуб, а дурний, як пень (УНПП: 382); З-за вугла мішком прибитий! (УНПП: 385); На цвіту прибитий (УНПП: 385).

шість натяків: (69) *Скажете, такого ще світ не бачив? Скажете, що всякий чоловік та чомусь*

належить: жіночій спідниці чи запасці, каблук чи язичку, доброму слову чи ласкавому оку (ПЧ) і пор.: Він запутався у жіночих спідницях (УНПП: 491); Він здалеку бачить червону запаску (УНПП: 491); Тримати під каблуком (СФУМ 2008: 723); Малий язичок, та всі тілом володарює (УНПП: 524); Вола в'яжуть мотузом, а чоловіка словами (УНПП: 609); Ласки в глазки, а поцілунок в губки (УНПП: 621).

шість натяків: (70) *Яблунівський люд не-тямовито переглядався – кому ж це Настя зичить якщо не гнилої колоди, то осичини, як не халепи, то греця в діжці, як не баньок сліпих, то безголов'я?* (ПЖФ) і пор.: Нехай йому гнила колода! (УНПП: 736); Нехай йому осичина! (УНПП: 736); Нехай йому халепа (УНПП: 736); Бодай тебе грець спалив у діжці! (УНПП: 736); Баньки їм бодай посліпило! (УНПП: 739); Собі на безголів'я! (УНПП: 739).

Аналізуючи вияви авторської натяковості Євгена Гуцала, зупинимося ще на одному, що полягає у використанні семантично опорних компонентів ФО на фоні її повного лексичного складу. Наприклад:

(71) *Не вмирає віковий, тільки часовий, – знай бубонить дід Гапличок. – Треба так жити, щоб усі часові стали віковими!* (ПЧ) і пор.: Не вмирає віковий, тільки часовий (УНПП: 558).

(72) *Кажуть, що жінка не черевик, із ноги не скинеш, – розмірковував омолодженний дідок Бенера в чоловічому гурті коло буфету. – А я б так щодня тепер по такому черевіку скидав!* (ПП) і пор.: Жінка не черевик, з ноги не скинеш (УНПП: 648).

(73) *Правду кажуть, що восени ложка води, а цебер грязі. – Воно, Хомо Хомовичу, і грязі цебер, і води добряче корито. Уже починається осінній час, коли сім погод у нас: сіє, віє, сипле, туманіє, шумить, гуде і згори йде!* (ПЧ) і пор.: Восени ложка води, а цебер грязі (болота) (УНПП: 238).

Висновки. Підсумовуючи особливості авторського вияву та функціонування прийому фразеологічного натяку у текстах химеріади Євгена Гуцала, зазначимо, що фразеологічний натяк є продуктивним прийомом структурно-семантичної трансформації ФО у химерній трилогії Євгена Гуцала. Він є носієм імпліцитного значення, яке реалізується в авторському контексті разом із ситуативними елементами сюжету. У фразеологічному натяку ідентифікаторами узуальної ФО постають семантично опорні компоненти ФО, метафоричний фразеологічний образ ФО, довільне використання компонентів ФО. Авторські вияви натякотворення Євгена Гуцала позначені новаторством індивідуального стилю письменника і закономірністю жанротворення химерної прози. Письменник використовує фразеологічний натяк як стилістичний засіб для досягнення мовної економії, гармонії форми і змісту, а також лаконізму, інтелектуалізації, евфемізації мовлення, реалізації мовної гри, посилення мовно-художньої виразності своїх химерних романів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів; відп. ред. Л. С. Паламарчук; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1989. 156 с.

2. Важеніна О. Г. Мовна гра як основа освоєння асоціативного потенціалу фразеологічних одиниць. *Мовний простір граматики: актуальні студії: зб. наук. праць*. Донецький нац. ун-т; наук. ред. М. О. Вінтонів. Донецьк : ДонНУ, 2014. На честь 60-річчя член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка. С. 208–211.
3. Глуховцева І. Я. Трансформація стійких сталих виразів як одна з ознак прецедентного тексту. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка; наук. ред. К. Д. Глуховцева. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2008. № 2 (14). С. 117–124.
4. Гнатюк І. С. Трансформація традиційних фразеологізмів в мові сучасної української художньої прози: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 «Язика народів СРСР (український мовний)». Київ, 1982. 188 с.
5. Ковалева Н. А. Авторское фразообразование и коммуникативная стратегия в письмах А. П. Чехова. Астрахань: Издательство Астраханского государственного педагогического университета, 2000. 246 с.
6. Кочукова Н. Натяк як один із прийомів трансформації стійких словосполук (на матеріалі української преси). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2015. Вип.1. С. 95-100.
7. Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв. Вінниця: ТОВ «Ніланд-ЛТД», 2015. 392 с.
8. Майдаченко П. І. Гротеск, іронія і пародіювання як види комічного в сучасній українській прозі: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.02 «Советская многонациональная литература (украинская)»; 10.01.03 «Теория литературы». Москва, 1984. 175 с.
9. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен. Москва: ООО «А Темп», 2006. 440 с.
10. Русанівський В. М. Мова химерного роману. *Мовознавство*. 2006. № 4. С. 3–21.
11. Ужченко В. Д. Фразеосемантичні лінії однієї «делікатної» варіативно-синонімічної групи. *Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія». Том 20 (59). 2007. №6. С. 254–263.
12. Хвощевський Р. В. Натяк як мовленнєва стратегія (на матеріалі французької мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови». Львів, 2002. 19 с.
13. Хороз Н. С. Явище фразеологічної алюзії на шпальтах хорватських газет. *Восточноукраинский лингвистический сборник*. Донецьк, 2008. Вип. 12. С. 153–161.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

14. Словник фразеологізмів української мови [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.]. Київ: Наукова думка, 2008. 1104 с. (Словники України).
15. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови: Близько 2 500 виразів. Київ: Освіта, 1998. 224 с.
16. Українські народні прислів'я та приказки: дожовтневий період [упор. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут]. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1963. 790 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. ПЧ: Гуцало Є. Позичений чоловік. Твори в п'яти томах. Київ: Дніпро, 1997. Т. 3. С. 147–460.
18. ПЖФ: Гуцало Є. Приватне життя феномена. Твори в п'яти томах. Київ: Дніпро, 1997. Т. 4. С. 5–394.
19. ПП: Є. Гуцало. Парад планет. Євген Гуцало. Твори в п'яти томах. Київ: Дніпро, 1997. Т. 4. С. 395–685.

REFERENCES

1. Bilonozhenko V.M., Hnatyuk I. S. (1989) Funktsionuvannya ta leksykohrafichna rozrobka ukrayinskykh frazeolohizmiv [Functioning and lexicographic development of Ukrainian phraseology]; vidp. red. L. S. Palamarchuk; In-t movoznavstva im. O.O. Potebni AN URSR. Kyiv: Naukova dumka. 156 s. [in Ukrainian].
2. Vazhenina O.H. (2014) Movna hra yak osnova osvoyennya asotsiatyvnoho potentsialu frazeolohichnykh odynyt [Language game as a basis for mastering the associative potential of phraseological units]. *Movnyi prostir hramatyky: aktualni studiyi: zb. nauk. prats. Donets'kyu nats. un-t; nauk. red. M. O. Vintoniv. Donetsk: DonNU. Na chest 60-richchya chlen-korespondenta NAN Ukrayiny Anatoliya Zahnitka*. S. 208–211 [in Ukrainian].
3. Hlukhovtseva I. Ya. (2008) Transformatsiya stiykykh stalykh vyraziv yak odna z korinnykh oznak pretsedentnoho tekstu [Transformation of stable constant expressions as one of the features of the precedent text]. *Linhvistyka: zb. nauk. prats. Luhanskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka; nauk. red. K. D. Hlukhovtseva. Luhansk: DZ «LNU im. Tarasa Shevchenka»*. № 2 (14). S. 117–124 [in Ukrainian].
4. Hnatyuk I.S. (1982) Transformatsyya tradytsyonnykh frazeolohyzmov v yazyike sovremennoy ukraynskoy khudozhestvennoy prozy [Transformation of traditional phraseological units in the language of modern Ukrainian fictional prose]: dys. ... kand. fylol. nauk: 10.02.02 «Yazyiky narodov SSSR (ukraynskiy yazyik)». Kyiv. 188 s. [in Russian].
5. Kovaleva N.A. (2000) Avtorskoe frazoobrazovanie i kommunykativnaya strategiya v pismakh A.P. Chekhova [Author's phrase formation and communication strategy in the letters of A.P. Chekhov]. Astrakhan: Izdatelstvo Astrakhanskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. 246 s. [in Russian].
6. Kochukova N. (2015) Ntyak yak odyin iz pryymov stransformatsiyi stiykykh slovospoluk (na materialy

ukrainskoi presy) [A hint as one of the methods of transformation of stable phrases (on the material of the Ukrainian press)]. *Teoretychni y prykladni problemy suchasni filolohiyi*. Vyp.1. S. 95–100 [in Ukrainian].

7. Lukash H.P. (2015) Slovyk konotatyvnykh vlasnykh nazv [Dictionary of connotative proper names]. Vinnytsya: TOV «Niland- LTD». 392 s. [in Ukrainian].

8. Maydachenko P.Y. (1984) Hrotesk, ironiya i parodyrovaniya kak vydyi komicheskogo v sovremennoy ukrainskoy proze [Grotesque, irony and parody as types of the comic in modern Ukrainian prose]: dys. ... kand. fylol. nauk: 10.01.02 «Sovetskaya mnogonatsyonalnaya literatura (ukraynskaya)»; 10.01.03 «Teoriya literatury». Moskva. 175 s. [in Russian].

9. Otyn E.S. (2006) Slovar konnotativnykh sobstvennykh imen [Dictionary of connotative proper names]. Moskva: OOO «A Temp». 440 s. [in Russian].

10. Rusanivskyi V.M. (2006) Mova khymernoho romanu [The language of a whimsical novel]. *Movoznavstvo*. № 4. S. 3–21 [in Ukrainian].

11. Uzhchenko V.D. (2007) Frazosemantychni liniyi odniyeyi «delikatnoyi» varyatyvno-synonimichnoyi hrupy [Phraseosemantic lines of one «delicate» variable-synonymous group]. *Ucheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya «Filolohiya»*. Tom 20 (59). № 6. S. 254–263 [in Ukrainian].

12. Khvoshchevskyi R.V. (2002) Natyak yak movlennyeva stratehiya (na materialy frantsuzkoi movy) [A hint as a speech strategy (based on the French language)]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. fylol. nauk: spets. 10.02.05 «Romanski movy». Lviv. 19 s. [in Ukrainian].

13. Khoroz N.S. (2008) Yavyshe frazeolohichnoi alyuzii na shpaltakh khorvatskykh hazet [The phenomenon of phraseological allusion in the columns of Croatian newspapers]. *Vostochnoukraynskiy lingvisticheskiy zbornik*. Donetsk. Vyp. 12. S. 153–161 [in Ukrainian].

LIST OF SOURCES

14. Slovyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy (2008) [Dictionary of phraseology of the Ukrainian language]. [uklad.: V. M. Bilonozhenko ta in.]. Kyiv: Naukova dumka. 1104 s. (Slovyky Ukrayiny) [in Ukrainian].

15. Uzhchenko V.D., Uzhchenko D. V. (1998) Frazelohichnyi slovyk ukrainskoi movy [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]: Blyzko 2 500 vyraziv. Kyiv: Osvita. 224 s. [in Ukrainian].

16. Ukrainski narodni pryslivya ta prykazky: dozhovtnevyi period (1963) [Ukrainian folk proverbs and sayings: the pre-October period]. upor. V. Bobkova, Yu. Bahmut, A. Bahmut]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnioi literatury. 790 s. [in Ukrainian].

17. PCh: Hutsalo Ye. (1997) *Pozychenyi cholovik* [Borrowed husband]. *Tvory v pyaty tomakh*. Kyiv: Dnipro. T. 3. S. 147–460 [in Ukrainian].

18. PZhF: Hutsalo Ye. (1997) *Pryvatne zhyttia fenomena* [Private life of phenomenon]. *Tvory v pyaty tomakh*. Kyiv: Dnipro. T. 4. S. 5–394 [in Ukrainian].

19. PP: Ye. Hutsalo (1997) *Parad planet* [Parade of planets]. Yevhen Hutsalo. *Tvory v pyaty tomakh*. Kyiv: Dnipro. T. 4. S. 395–685 [in Ukrainian].

List of Abbreviations

FO – frazeolohichna odyntysya

SFUM – Slovyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy.[uklad.: V. M. Bilonozhenko ta in.]. Kyiv: Naukova dumka, 2008. 1104 s. (Slovyky Ukrayiny).

UNPP – Ukrainski narodni pryslivya ta prykazky: dozhovtnevyi period. [upor. V. Bobkova, Y. Bahmut, A. Bahmut]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnioi literatury, 1963. 790 s.

PCh – «Pozychenny cholovik» (knyha persha khymernoi trylohii Ye. Hutsala, 1981)

PZhF – «Pryvatne zhyttia fenomena» (knyha druha khymernoi trylohii Ye. Hutsala, 1982)

PP – «Parad planet» (knyha tretia khymernoi trylohii Ye. Hutsala, 1984).

AUTHOR MANIFESTATIONS OF THE PHRASEOLOGICAL HINT IN THE TEXT SCOPE OF YEVHEN HUTSALO'S FANCY TRILOGY

Abstract. Relevance. One of the most original techniques of the author's transformation of phraseological units in Yevhen Hutsalo's bizarre novels is a phraseological hint. Despite the repeated appeals of scientists to the study of this technique of the author's transformation of phraseological units, the linguistic nature of hint formation, the types of its manifestations and functions have not yet been fully elucidated. The study of the phraseological hint in the chimeriad of Yevhen Hutsalo will expand the theoretical foundations of the phraseological hint, deepen the understanding of this phenomenon in phraseostylistics.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the author's manifestations of the phraseological hint, to determine its productivity and functions in the bizarre trilogy of Yevhen Hutsalo.

Main goals. To analyze the productivity of phraseological hinting, to determine the types of varieties of copyright hinting, to establish the functions of the phraseological hint in the bizarre trilogy of Yevhen Hutsalo.

Brief results. A comprehensive analysis of the nature of the author's phraseological hint formation has

been carried out. It has been established that the phraseological hint is quite productively used in the chimeriad of Yevhen Hutsalo to implement the traditional functions of phraseological units in an artistic text, and also performs text-forming, text-developing, plot-forming, genre-forming functions and creates the general chimeric modality of the whole poetry of the trilogy. The types of copyright manifestations of hinting in the texts of bizarre novels are established. The hint-forming potential of phraseological units of different structure is considered. It is established that the writer uses a phraseological hint as a stylistic tool to achieve language economy, harmony of form and content, as well as laconicism, intellectualization, euphemization of speech, the implementation of a language game, and the strengthening of the cultural and artistic expressiveness of bizarre novels.

Findings. Summing up the features of the author's manifestation and the functioning of the phraseological hint in the texts of the Yevhen Hutsalo chimeriad, we note that the phraseological allusion is a productive device of the structural-semantic transformation of phraseological units in the bizarre trilogy of Yevhen Hutsalo. He is the bearer of implicit meaning, which is realized in the author's context along with situational elements of the plot. In the phraseological hint, the identifiers of the phraseological unit of phraseology are the semantically supporting components of the phraseological unit, the metaphorical phraseological image of the phraseological unit, and the arbitrary use of the components of the phraseological unit. The author's manifestations of the hint of Yevhen Hutsalo are indicated by the innovation of the individual style of the writer and the regularity of the genre formation of bizarre prose.

Keywords: phraseological unit, structural-semantic transformation technique, phraseological hint, normal correlate, author correlate, connotation, euphemization, text modality.

© Важеніна О., 2020 р.

Олена Важеніна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Донецького національного університету імені Василя Стуса, Вінниця, Україна; <https://orcid.org/0000-0003-0600-1242>

Olena Vazhenina – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0003-0600-1242>